

JOAN ALBERT BAN (HAARLEM)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
2 APRIL 1642
2973

Vervolg op Bans brief van 28 januari 1642 (2937).

Samenvatting: Op suggestie van Descartes gaat Ban een aantal driestemmige zettingen van Nederlandse liedteksten (van Hooft en Tesselschade) uitgeven. De uitgever Lodewijk Elsevier heeft aangeboden voor de uitgave te zorgen. Ban gaat voort met het ‘Compendium musicæ.’ Hij hoopt dat hij de musici van de Engelse koningin kan horen wanneer die in de Republiek zijn.

Bijlage: ‘Taefelreye der zanghen’ (Ban 1642).

Door Huygens beantwoord op 29 april 1642 (2987).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x31cm, a | d; apograaf, postscriptum en correcties autograaf); met bijlage.

Vroegere uitgaven: Vloten 4, pp. 258-260: onvolledig (<Cum nuper mihi ... tuis votis satisfecero.>).

— Jonckbloet 1882, [Ban] nr. 20, pp. CXIX-CXX: onvolledig (<Cum nuper... finem seligerem>, <et vestigium ... edendi transmittito>, <Illustri nomini ... hasce dedicabo>, <Tribus vocibus ... dolores colici>).

— Worp 3, nr. 2973, p. 274: volledig.

— Waard 11, nr. 1077, pp. 97-98: onvolledig (<Cum nuper mihi ... publicæ credam>).

Namen: Henriëtta Maria van Bourbon; René Descartes; Lodewijk Elsevier; Pieter Corneliszoon Hooft; Johannes Spijck; Bernard de Varenne; Maria Tesselschade Visscher.

Plaats: Amsterdam.

Titels: ‘Compendium musicæ’ (Ban); ‘Institutiones musicæ’ (Ban); *Zangh-bloemzel* (Ban 1642); *Meditationes* (Descartes 2/1642).

Glossarium: cantor (zanger); concentus (samenklank); modulatio (muziekstuk); musica (muziek); vox (partij); vox acuta (altpartij); vox naturalis (tenorpartij); vox superacuta (sopraanpartij).

Transcriptie

Nobilissimo viro

Constantino Hugenio, Equiti, Toparchæ in Zulichem, Celsissimi Arausionensi Principi à Consiliis et Secretis, Domino suo et Patrono, etc.

Hagam-Comitis.

Vir nobilissime,

Cum nuper mihi cum heroë Descartesio sermo esset de musicâ ad systematis perfecti normam exigendâ atque excolendâ, visum fuit ¹sapientissimo sodalitie Descartesii sententiam sequendam, ut primò aliquod specimen meæ musicæ linguâ vernaculâ ederem, antequam ‘Institutionum musicarum’ vestigium in manus cujusquam veniret. Imò suadebant, ut poëtarum vernaculorum versus eum in finem seligerem. Res illa, penes me maturius expensa, postmodum magis placuit pluribus de caussis, quarum hæ principuæ sunt. Nempe ut patriæ primo loco deferrem illud quod ex natali ingenuitate imprimis debeo et vicissim acquirerem illud quod concives ad patriæ splendorem, eò libentius, quò decentius, conferre malunt, quam à peregrinis inutiliter emendicare, vel contentiosè vendicare. Deinde juncta excellentiori poësi nova musica et præclariorem et commodiorem viam inventura videbatur. Attamen sine te tuoque consilio, Mœcenas optime, aliquid hâc in re præstare religiosè non ausim, adeòque et vestigium libri edendi transmittito. Et si clienti tuo hac occasione tantum indulgeri posse

¹ <sapientissimo sodalitie Descartesii> autograaf.

censeas, illustri nomini tuo primitias hasce dedicabo et studiorum meorum patrono commissas securius luci publicæ credam. Versus viri amplissimi P.C. Hooffdii primo ordine selegi et collocavi, posteriori loco Tesseladamna, femina ingeniosissima utriusque Philomelæ, sylvestris scilicet et urbanæ, differentiam tredecim strophis exhibens, claudet agmen. Tribus vocibus, superacutâ, acutâ atque naturali, modulatio concentum absolvit.

Prævenit me Elsevirius, typographus Amstedamensis, qui antehâc ab amicis instructus et domi meæ ²Descartesium de libro illius recudendo conveniens, tam officiosè operam suam obtulerat ut eodem momento illi musicæ meæ typographiam quantocyus aggrediendam dedicere non possem. Habet etiam ille exemplaria perspicenda, ut novos typos procuret, quæ cum remiserit tibi eadem scrutanda transmittam. Maluissem istud egisse per Spikium, qui me invisit, nisi tum dolores colici inofficiosè me detinuissent. Interim quam compendio instructionis musicæ amplificando nuper adhibui manum, eandem tuis servitiis deditissimam, non tollam de tabulânisi tuis votis satisfecero. Vale. ³Harlemi, IIII Nonas Apriles MDCXLII.

Tuus servus
Jo. Alb. Bannius, 1642.

Cantores Reginæ, quiqui adsint jam, vel adhuc indes expectantur, post pascha excursurus, primâ oportunitate et favente valetudine audire aveo. Præcipuè si Varrenne redeat.

Bijlage

Taefelreije der zanghen.

Woorden van P.C. Hooft etc.

Maet hout staet.

- 1 1. Hooger, Doris.
 - 2 2. Alle je droev'
 - 3 3. Immer, Doris.
-

Stuyr van zeden, heeft geen reden

- 4 1. Wrangh', Amaril
 - 5 2. Uw wilden wil
 - 6 3. Wanneer zal u eens
-

Den leuyaerdt bedydt niet

- 7 1. Roozemondt hoor je nogh speelen
 - 8 2. Alle de weyden
 - 9 3. 't Welige vee
-

Geen dingh zoo snel en fel, als 't sinnespel.

- 10 1. Waerhenen, Amaril
 - 11 2. Dat geesje met geen
 - 12 3. Dan heeft hij nogh
-

Wat verwin op blinde min?

- 13 1. Maetlieff ogh had ik hair uyt uw tuytjen

² <Descartesium de libro illius recudendo> autograaf.

³ Plaats/datumaanduiding, kwalificatie, ondertekening en postscriptum autograaf.

- 14 2. Ogh oft ik had maer een van die
15 3. ⁴Matelieff had ik maer een van die vonken.
-

Verlangen doet wel lieven

- 16 1. Sukk'lende tijdt, met uw ontydigh luyen
17 2. 'k Heb geen gesicht.
18 3. Mijn wensch den tijdt
-

Woorden van M. Tesselschae Visschers.

Onderscheydt thusschen een wilde zanghster en een tamme.
In 13 veersen.

Vertaling

Aan de edele heer Constantijn Huygens, ridder, raad en secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje, mijn heer en beschermer, enz.

Den Haag.

Edele heer,

Toen ik onlangs met de voortreffelijke [René] Descartes een gesprek had over hoe muziek te ontleden en te verfijnen naar de eisen van het volmaakte systeem, scheen het aan het geleerde gezelschap toe dat het plan van Descartes moest worden gevolgd dat ik eerst een of ander voorbeeld van mijn muziek in de eigen taal zou uitgeven, voordat een exemplaar van de 'Institutiones Musicæ' in iemands handen zou vallen. Zij haalden mij zelfs over om tot dat doel verzen van dichters in de eigen taal uit te zoeken. Die zaak, door mij [reeds] ampel overwogen, beviel mij daarna nog meer, om verschillende redenen, waarvan de volgende de voornaamste zijn. Namelijk dat ik in de eerste plaats het vaderland geef wat ik het vanwege mijn ingeboren vermogens verschuldigd ben, en aan de andere kant gebruik maak van wat mijn medeburgers des te bereidwilliger, omdat het gepaster is, voor de luister van het vaderland liever bijeen hebben willen brengen dan nutteloos uit het buitenland wat af te bedelen of zich wederrechtelijk toe te eigenen. Vervolgens scheen het dat nieuwe muziek, verbonden met betere poëzie zowel een voornamere als een gemakkelijker weg zal vinden. Toch zou ik, waarde beschermer, werkelijk niets op dit gebied durven doen zonder u en uw raad, reden waarom ik u de inhoud van het uit te geven ⁵boek toestuur. En als u van oordeel bent dat het uw dienaar bij deze gelegenheid is toegestaan, dan zal ik deze eerstelingen aan uw illustere naam opdragen en zal ik ze, aan de beschermer van mijn werk toevertrouwd, des te geruster in het licht geven. Om te beginnen heb ik enkele gedichten van Pieter Corneliszoon Hooft uitgezocht en bijeengebracht, op de plek daarna zal Maria Tesselschade [Visscher], deze bijzondere vrouw, de rij sluiten met [het gedicht] 'Onderscheydt thusschen een wilde zanghster en een tamme,' in dertien strofen. De compositie is een meerstemmige zetting van drie stemmen, sopraan, alt en tenor.

Ik ontmoette [Lodewijk] Elsevier, de Amsterdamse drukker, die tevoren door vrienden op de hoogte was gebracht en bij mij thuis was om met Descartes over de uitgave van diens ⁶boek te spreken. Hij bood mij zo voorkomend zijn diensten aan dat ik hem op dat moment niet kon weigeren de druk van mijn muziek zo snel mogelijk aan te vangen. Hij heeft ook afschriften om te bekijken, om nieuwe tekens te maken, welke afschriften ik u ter bestudering zal zenden zodra hij ze heeft teruggestuurd. Ik had dat liever via [Johannes] Spijck gedaan,

⁴ Deze regel autograaf.

⁵ Joan Albert Ban, *Zangh-bloemzel* (Amsterdam: Lodewijk Elsevier, 1642).

⁶ René Descartes, *Meditationes de primâ philosophiâ* (Amsterdam: Lodewijk Elsevier, 2/1642).

die mij opzocht, als niet ongelegen koliekpijnen mij ervan hadden weerhouden. Ondertussen neem ik de hand die onlangs aan het werk is gegaan om de samenvatting van de 'Instructio musica' te vergroten en die uw dienst is toegewijd, niet weg van de tafel tot ik uw wensen zal hebben ingewilligd. Gegroet. Haarlem, 2 april 1642.

Uw dienaar
Joan Albert Ban

Ik verlang zeer, als ik na Pasen weer naar buiten ga, de zangers van de ⁷koningin, welke al aanwezig zijn of binnenkort worden verwacht, bij eerste gelegenheid en als de gezondheid het toestaat te horen. Vooral wanneer [Bernard de] Varenne terug zou keren.

⁷. Henriëtte Maria van Bourbon, koningin van Engeland.